

Vždycky mě zajímalo jen to, co napíšu zítra

V East Village s Jiřím Kárnetem

Před dvaceti lety bych asi nepředpokládal, že kulaté výročí listopadových událostí prožiji v New Yorku, a už vůbec by mě nenapadlo, že zrovna 17. listopadu se setkám s dramatikem, spisovatelem a publicistou Jiřím Kárnetem, legendou české emigrace ve Spojených státech, člověkem, který výrazně ovlivnil poválečnou českou divadelní scénu a později se podílel na vysílání stanic Svobodná Evropa a Hlas Ameriky.

V současnosti prožívá Jiří Kárnet klidné dny ve svém bytě v newyorské čtvrti East Village, chodí na vycházky se psem a kochá se krásným výhledem z okna svého bytu. Následující rozhovor vznikl při příležitosti vydání jeho knihy *Posmrtný deník: Přísně tajná odpověď Václavu Havlovi*.

Můžete blíže popsat okolnosti vzniku knihy *Posmrtný deník*?

Už je to čtyřicet let, co jsem ji napsal. Ale kupodivu, přestože je to text hodně spojený s politikou a politickou situací v roce 1968, když jsem ho teď před českým vydáním pročítal, viděl jsem, že nemusím nic měnit, stále mi to připadalo platné a aktuální.

Jak tedy kniha vznikla?

Tehdy byl v New Yorku Václav Havel kvůli inscenaci jedné své hry. Při té příležitosti prováděl anketu mezi českými exulanty. Všem kladl dvě otázky: „Chtěl byste se podívat do Prahy?“ a „Chtěl byste se tam vrátit natrvalo?“ Nevím, co do mě tehdy vjelo, že jsem se tak rozepsal a z odpovědí na ty dvě otázky udělal celou knížku. Vznikla během čtr-

nácti dnů. Když jsem se potom po letech skutečně podíval do Prahy, řekli mi, že by tu knížku vydali, kdybych jim dal k dispozici všechno, co jsem napsal. Jenže popravdě řečeno, to všechno by vyžadovalo hodně editorské práce. Já jsem psal jako mašina, nikdy jsem se nestaral o to, co jsem napsal včera, vždycky mě zajímalo jen to, co napíšu zítra. I nápad vydat tuto knihu přišel úplně zvenčí, nebyla to moje iniciativa.

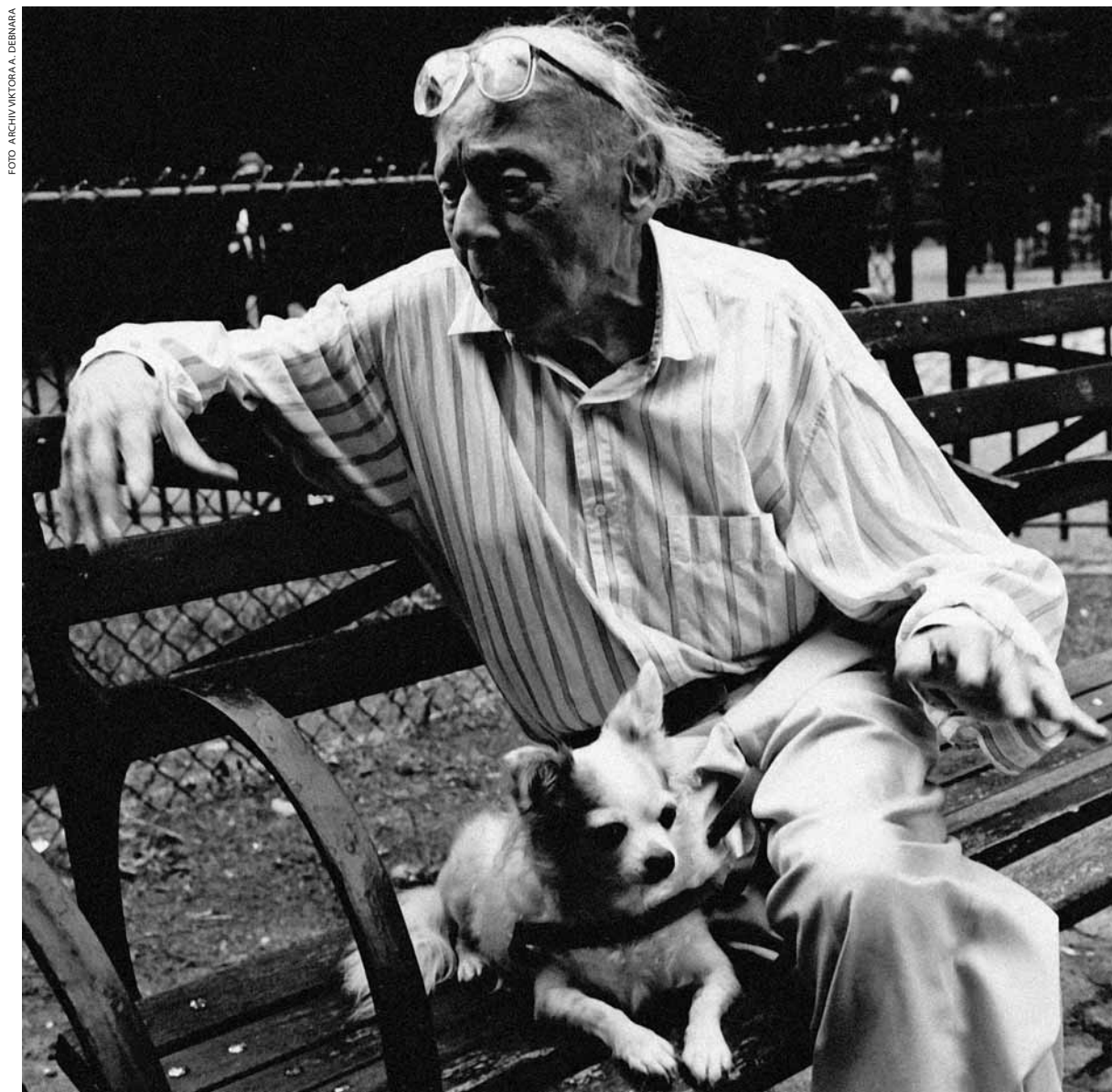
Jak jste na otázky Václava Havla odpovídal?

Už tehdy jsem si řekl: to slovo „natrvalo“, to je chyták. Samozřejmě bych se chtěl vrátit do Prahy, ale žít tam natrvalo bych asi nedokázal. Moje žena je Američanka, dcera je také Američanka, jak bych tam mohl žít? Po roce 1989 jsem tam jel na návštěvu, ke své sestře. Ale to už bylo opravdu jen na návštěvu, všechno se od dob mého mládí změnilo, skoro jsem to nepoznával. Ta knížka, kterou jsem napsal, ovšem téma těch dvou Havlových otázek hodně přesahuje.

V roce 1948 jste odešel nejprve do Paříže, kde jste několik let působil v československém vysílání Radia France. Proč jste se potom rozhodl přesídlit do New Yorku?

V únoru 1948 jsem měl už podanou žádost o francouzské vízum, jako kdybych tušil, co se stane. Odjel jsem do Francie legálně kvůli přednášce o českém divadle, kterou jsem měl přednést v Louvru. Potom mi nabídli místo v rozhlasu a já jsem se rozhodl, že zůstanu. Nebylo to tedy nic dramatického.

Za pár let mi už ale bylo jasné, že ve Francii se sice můžete oficiálně stát Francouzem, ale v očích lidí zůstanete navždy cizincem. Myslel jsem, že v Americe to bude lepší, že se Američanem stanete snáze. Rozhodně jsem ale neměl ve Francii špatný život. ►►

Jiří Kárnet je legendou české emigrace ve Spojených státech

Jiří Kárnet (*1920), dramatik, básník, publicista a překladatel, patří k předním představitelům českého exilu ve Spojených státech. Před odchodem do ciziny v roce 1948 působil v pražském divadelním prostředí, mimo jiné úzce spolupracoval s E. F. Burianem a svými kritikami přispíval do *Mladé fronty* a řady dalších periodik. Po emigraci se usadil nejprve v Paříži, kde pracoval v českém vysílání stanice Radio France; od roku 1952 žije v New Yorku. Jako přispěvatel a redaktor

rozhlasových stanic Rádio Svobodná Evropa a Hlas Ameriky se proslavil především jako politický komentátor a autor rozhovorů s významnými osobnostmi kulturního světa. Roku 1968 jej Václav Havel požádal, aby se stal jedním z respondentů ankety, kterou prováděl mezi československými exulanty v USA; odpověď na jeho dvě otázky se stala základem eseje *Posmrtný deník*, který na konci loňského roku vyšel knižně v nakladatelství Paseka.

► Jak dalece se vám vaše plány splnily? Prosadil jste se zde?

Ukázalo se, že ani tady to není tak snadné. V jednom off-Broadway divadle mi téměř inscenovali hru, jenže to bylo hned na počátku mého pobytu zde, v roce 1953, a já jsem neměl nikoho, kdo by ji přeložil. Divadlo se mnou ale nechtělo uzavřít smlouvu, pokud nemělo něco hotového v ruce, a tak z inscenace nakonec sešlo. Poté jsem se ještě pokoušel prorazit se svou novou hrou *Století před soudem*, ten text si ale trochu dělal legraci z některých newyorských politiků, a zřejmě proto nebyl přijat. Žádnou moji hru zde tedy nikdy neuvedli. Dál už jsem se věnoval hlavně publicistice a práci pro rozhlas. Řekl bych, že na to jsem byl dobrý. Měl jsem nos, často jsem odhadl situaci a dopředu jsem věděl, co se stane. I Peroutka mi jednou řekl (cituji to i v té knížce): „Já jsem politicky mnohem naivnější než vy.“ A dodal: „Já jsem takový naschvál.“ Nikdy jsem se ho nezeptal, co tím vlastně myslel. Ale opravdu byl politicky naivnější než já. V mnoha věcech se mýlil.

Stýkal jste se s Ferdinandem Peroutkou často?

Ano, hodně jsme se navštěvovali. Často jsem s ním nesouhlasil, ale dost jsem si ho i vážil. On tak trochu nezvládl začátek okupace. Vzpomínám si, že napsal například velký úvodník k padesátinám Adolfa Hitlera — těžko říct, co ho k tomu vedlo. Možná měl štěstí, že ho Němci zavřeli; bůh ví, co by dělal, kdyby zůstal na svobodě. Ale já mu to zapomněl, jako člověka jsem ho měl rád. V Praze jsem ho znal málo, ale tady jsme se často stýkali. Nikdy jsem se s ním nepřel, přestože jsem si často myslel pravý opak. To možná mělo vliv i na kvalitu rozhovorů pro Rádio Svobodná Evropa, které jsem s ním dělal. Nikdy jsem mu nekladl otázky, které by ho trochu skříply...

V čem se vaše názory především odlišovaly?

Jak už jsem řekl, byl jsem politický realista. Naivita a přílišný idealismus mi byly cizí, považoval jsem to za nebezpečné jevy. Kvůli tomu jsem měl rozepře i s dalšími kolegy. Například při maďarském povstání v roce 1956 jsem kdesi napsal, že je to nerealistické šílenství, na které Maďaři doplatí, a že je dobře, že se k tomu Češi nepřidali. Někteří spolupracovníci a lidé v exilu mi to potom hodně vyčítali a přestali se se mnou stýkat. I v roce 1968 jsem byl opatrný: říkal jsem si, že to Dubček nehraje chytře, že by měl Rusům ustoupit, zvlášť když Ulbricht a Gomuška štvou Brežněva proti nám. Taky jsem o tom psal, stránky a stránky. I v té knížce píšu: hlavně abychom si zachovali českou strážlivost ve správném poměru namíchanou se slovenskou kuráží. Takže když Rusové přišli, nijak mě to nepřekvapilo. Dva dny předtím jsem na schůzi ve Svobodné Evropě prohlásil, že jsou dvě možnosti: buď Dubček

Rusům ustoupí, anebo ruské tanky pojedou na Prahu. Jeden Slovák mi tam tehdy řekl: „Pane Kárnet, já jsem rád, že jste tady s námi, a ne v Praze, protože vy byste těm Rusům dal všechno.“ A pár dní nato přišla okupace.

I s Václavem Havlem jsem o tom tehdy v roce 1968 debatoval. On měl plnou hlavu plánů: pořád uděláme tohle, uděláme támhleto, ale já jsem mu říkal: „Pane Havel, a co Rusové?“ On mě ale vůbec nechtěl poslouchat. Nebyl dost strážlivý.

Je pravda, že já jsem byl možná zase až příliš opatrný. Nevím, jestli bych se kdy odvážil začít třeba sametovou revoluci. V tomto případě měl Havel nakonec pravdu.

Jaký byl vlastně váš vztah k socialismu a ke komunistické straně?

Odešel jsem do emigrace, protože komunisté by po mně asi šli. Byl jsem vůči nim dost kritický. Myšlenka komunismu je nepraktická a nereálná. Ale domnívám se, že socialismus jako takový časem zvítězí, svět bude spíš socialistický než kapitalistický. Kapitalismus se nedá stavět donekonečna; hodně se změnil, ale pořád je to špatný systém.

Vraťme se k vašemu předchozímu působení v Československu, hlavně v oblasti divadla...

Scénograf Josef Svoboda mi říkal, že mým největším přínosem bylo divadlo Laterna magika. Nevím, takto přesně si to nepamatuji, ale je pravda, že ta prvotní myšlenka — kombinace filmu a divadla, kdy herec na scéně přímo komunikuje s hercem na plátně — byl můj nápad. Divadlo Laterna magika vzniklo ovšem až později. Já jsem hlavně dělal u E. F. Buriana. Na začátku války jsem u něj v divadle pracoval jako režisérský elév, a dokonce se tam chystala inscenace jedné mé hry. Buriana ale těsně před začátkem čtených zkoušek zatkli a poslali do koncentráku, a tak z toho sešlo. To bylo možná štěstí: ta hra byla dost politická a je možné, že by mě zavřeli, přišli by na to, že jsem poloviční Žid, a kdoví, jak by to se mnou dopadlo.

Po návratu z koncentráku se ke mně Burian choval zpočátku dost chladně. Říkalo se, že jsem se zapletl s jeho milenkou Jiřinou Stránskou; je pravda, že jsme se hodně stýkali, já jsem se jí ale nikdy nedotkl. Nakonec se to však srovnalo a zase jsme s Burianem spolupracovali. Hodně jsem o něm psal, někdy i trochu kriticky. Vytýkal jsem mu „režisérismus“, přístup, při němž se režisér zmocní divadla do té míry, že autor ani herci už nic neznamenají. Mně se zdálo, že Burian tohle trochu dělá. Nikdy jsme ale neměli žádné neshody, byli jsme přátelé. Vzpomínám si, že mi jednou řekl: „Lidi to nevědí, ale tohle je jedno divadlo na celém světě, kde se umělecky opravdu něco děje.“ Já jsem

mu na to nic neřekl. Zdálo se mně, že po návratu z koncentráku už nic moc velkého neudělal. Před válkou ale opravdu dělal veliké věci.

Máte dnes nějakou vlastní koncepci divadla?

Dnes už žádnou. Do značné míry jsem ztratil kontakt s aktuálním děním a mé hry jsou pravděpodobně už tak trochu pasé. Taky mám pocit, že jsem se naučil psát až později. Například moje hra *Bloudění* není moc dobře napsaná. Až pozdější texty jsou lepší, i ta knížka, co právě vychází, je dobrá.

Psal jsem hodně, ale většinou do šuplíku. To je prokletí exilu. Kdybych žil v Praze, publikum by mě vedlo, tady jsem ale skoro žádné publikum neměl.

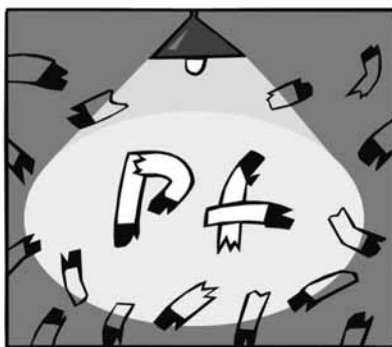
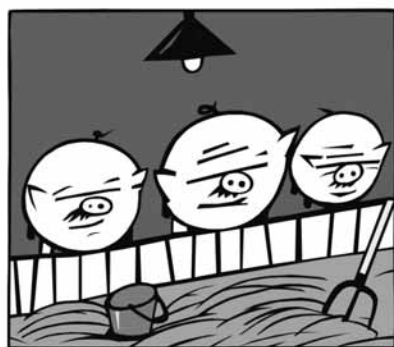
Když srovnám poválečné československé divadlo s tím, co se tehdy dělalo ve světě, bylo to myslím velmi dobré. Tedy rozhodně režie — například Alfréd Radok nebo Otomar Krejča. Autoři u nás žádní velcí nebyli. I když třeba Havel se mi hodně líbil: *Zahradní slavnost* byla výborná.

Zabýváte se ještě divadlem?

Už ne. Chodím se psem na procházky a stýkám se s několika přáteli, i když hodně už jich umřelo. Žít mě baví; nenacházím v tom sice žádný smysl, ale je to krásné. Mám pocit, že pár let bych ještě mohl vydržet. Mám moc rád New York, dokonale jsem si tady zvykl a nedovedu si představit, že bych žil někde jinde. I když jsem k této zemi také dost kritický. Vždy jsem byl tak trochu nešťastný z americké politiky a nikdy jsem se nestal americkým patriotem.

Teď ale žiji hlavně sám se sebou a celkem nic mi nechybí. Možná jsem mohl dosáhnout víc, kdybych se býval snažil. Z hlediska vesmíru je to ale jedno. To je až neuvěřitelné, jak málo na to lidé myslí, jak se věnují různým nicotnostem, a přitom stačí zvednout hlavu, aby si člověk uvědomil, že jde o něco mnohem podstatnějšího. Tím se teď v myšlenkách hodně zabývám. Smrt mě nezajímá, ale nekonečnost prostoru a nekonečnost možností, které nabízí, mě fascinuje.

Ptal se Marek Sečkař

Haiku strip © Bob Hyjek & Tom Kopřiva

Relikviáře
našich uzenin a mas
nemaj svatoráč

Hodně libový rok 2010 přeje Bob a Tom